

PARIIS, LINN PEEGLIS

Kirjanike ja kunstnike armastusavaldus „maailma pealinnale“

Kõigi linnade hulgas pole ainustki, mis oleks sidunud end kirglikumalt raamatuga kui Pariis. Kui Giraudoux'l on õigus ja inimese ülim vabadustunne on see, kui ta udates mõne jõe voolule järgneb, siis siin viib veel kõige täiuslikumgi jõudeelu, seega õnnestatuim vabadus, raamatu juurde ja raamatusse. Sest Seine'i lagedatele kaldapealsetele on juba aastasadu laskunud õpetatud lehtede luuderohi: Pariis on suur raamatukogusaal, millest voolab läbi Seine.

Ei ühtki mälestusmärki selles linnas, millest poleks saanud inspiratsiooni mõni kirjanduse meistritöö. Notre-Dame — me mõtleme Victor Hugo romaanile. Eiffeli torn — Cocteau' „Abielupaar Eiffeli tornis“, koos Giraudoux' „Palvega Eiffeli tornis“ oleme juba uusima kirjanduse peadpöörivatest kõrgustes. Ooperimaja: koos Leroux' kuulsa kriminaalromaaniga „Ooperifantoom“ oleme selle ehitise ja ühtlasi kirjanduse keldrikorrusel. Triumfikaar pinguldub koos Raynali „Tundmatu sõduri hauaga“ ümber maakera. Nii kustutatamatult on see linn end kirjandusse sisse kandnud, kuna temas endas toimib üks vaim, mis on suguluses raamatutega. Kas pole ta vilunud romaanikirjaniku kombel pikka aega ette valmistanud oma ülesehituse kõige köitvamaid motiive? Seal on suured sõjateed, mis Porte Maillot'st, Porte de Vincennes'ist, Porte de Versaille'st lähtudes pidid kunagi kindlustama vägede juurdepääsu Pariisile. Ja ühel hommikul, üleöö, olid Pariisil kõigist Euroopa linnadest parimad autoteed. Seal on Eiffeli torn — puhas vaba mälestusmärk tehnikale sportlikus vaimus — ja ühel päeval, üleöö, Euroopa raadiojaam. Ja need ääretud tühjad väljakud: kas pole need pidulikud leheküljed, maailmaajaloo köidete ülelehepildid? Punaste numbritena helendab aastaarv 1789 Place de Grève'il. Katuste rägastikust ümbritsetud Place des Vosges, kus leidis surma Henri Teine. Kulunud joontega väljaloetamatu kiri Place Maubert'il, mis kunagi oli sissepääs kahtlase kuulsusega Pariisi. Linna ja raamatu vastastikusel toimes on üks neist väljakutest raamatukogudesse sisse rännanud: eelmise sajandi kuulsatel Didot'-trükkidel seisab kirjastuse märgina Place du Panthéon.

Kui lihvitud prismaatiline mõistus voldib lahti linna kirjandusliku spektri, siis näevad — mida rohkem me keskkohast servadele läheneme — raamatud seda kummalisemad välja. Sellest linnast on olemas nii ultravioletne kui ka ultrapunane teadmine, mis kumbki ei lase end enam raamatuvormi suruda: foto ja linnaplaan — täpseim teadmine nii üksikust kui ka tervikust. Meil on neist vaatevälja äärmistest servadest kõige kaunimad proovid. Kes iial on mõnes võõras linnas tänavanurgal halva ilma korral pidanud õiendama ühega neist suurtest paberkaartidest, mis iga tuuleiiliga paisuvad nagu purjed, rebenevad igast otsast ja peagi pole muud kui pundar määrdunud paberit, millega sa pead vaeva nägema, see saab *Plan Taride'i* uurides teada, mis üks linnaplaan olla võib. Ja seda, mis on linn. Sest terved kvartalid avavad oma saladuse tänavanimedes. Suurel väljakul Gare St. Lazare'i ees on su ümber pool Prantsusmaad ja pool Euroopat. Nimed, nagu Le Havre, Anjou, Provence, Rouen, Londres, Amsterdam, Constantinople, läbistavad halle tänavaid otsekui veiklevad linnid halli siidi. See on niinimetatud Euroopa-kvartal. Nii võib tükkaaval läbi käia kaardil olevad tänavad, aga ka „tänav-tänavalt, maja-majalt“ läbida linna hiiglaslikus teoses, millesse Lefeuve, Napoleon Kolmanda õueajaloolane, üheksateistkümnenda sajandi keskpaiku kogus kokku kõik teadmismäärse. Teos annab juba pealkirjas ettekujutuse sellest, mida tuleb oodata sellele kirjandusele lähenejal, kes üksnes üritaski läbi uurida neid sadat lehekülge märksõna „Pariis“ all, mis on Keiserliku Raamatukogu kataloogis. Sellega aga jõuti lõpule juba 1867. aastal. Eksib see, kes

arvab siin kohtavat ainult teaduskirjandust, midagi arhivaarset, topograafilist või ajaloolist. Sugugi mitte kõige väiksema osa sellest raamatutemassist ei moodusta armastusavaldused „maailma pealinnale“. Ja pole mingi uudis, et enamasti pärinevad need võõraste sulest. Peaaegu alati on selle linna kirglikumad kavalierid tulnud väljastpoolt. Ja nende kett käib ümber terve maakera. On Nguyen-Trong-Hiêp, kes ilmutas 1897. aastal Hanois oma ülistusvärsid Prantsusmaa pealinnale. Et nimetada ainult värskeimat, siis on see Rumeenia printsess Bibesco, kelle võluv „Catherine-Paris“ pageb Galiitsia lossidest, Poola kõrgaristokraatiast, oma abikaasa, krahv Leopolski käest, et tagasi saada oma valikkodumaad. Tegelikult paistab, et vürst Leopolski näol on tegu vürst Adam Czartoryskiga. Ja Poolas ei ole raamat palju armastust leidnud... Aga mitte kõik jumaldajad pole oma austust linna jalge ette asetanud romaani või luuletuse kujul: alles hiljuti andis Mario von Bucovich* fotograafias oma kiindumusele ilusa ja usutava väljenduse, ning albumi eessõnas kinnitas [Paul] Morand tema õigust sellele armastusele.

Linn peegeldub tuhandes silmas, tuhandes objektiivis. Sest mitte ainult taevast ja õhustik, mitte ainult valgusreklaamid õhtustel bulvaritel pole teinud Pariisist *ville lumière*'i. — Pariis on peeglite linn: peegelsile on tema autoteede asfalt. Kõigi bistroode ees klaasist latrid: naised näevad siin ennast veelgi rohkem kui mujal. Neist peeglitest on pariislanna ilu välja astunud. Enne, kui mees naisi silmab, on nad juba kümme peeglit järele proovinud. Peeglite küllus ümbritseb ka meest, iseäranis kohvikus (et seda seestpoolt valgemaks teha ning anda rõõmustavat avarust kõigile neile pisikestele aedikutele ja tallikestele, milleks jagunevad Pariisi lokaalid). Peeglid on selle linna vaimne element, tema vapikilp, millele on pealegi kantud kõigi kirjanduskoolkondade embleemid.

Nagu peeglid heidavad kohemaid tagasi iga refleksi, üksnes sümmeetrilises nihestatuses, nii teeb seda ka Marivaux' komöödiate lööksõnatehnika: peeglid heidavad kogu selle ärevil välismaailma — tänava — kohviku interjööri tagasi, nagu mõnele Hugole, mõnele Vignyle meeldis keskkonda kinni püüda ja asetada oma jutustused „ajaloolise tausta“ ette.

Kõrtsides rippuvad hägused ja kasimata peeglid on Zola naturalismi sümbol; see, kuidas nad üksteist otsatus rivis peegeldavad, on paarik mälestuse lõputule mäletamisele, milleks Marcel Prousti sule all muutus tema enda elu. Too uusim fotoalbum „Pariis“ lõpeb Seine'i pildiga. Seine on Pariisi suur ja alati ärkvel peegel. Iga päev heidab ta oma kindlaid ehitisi ja oma pilveunistusi piltidena sellesse jõkke. Jõgi võtab need ohvriannid armuliselt vastu ja murrab need oma soosingu märgiks tuhandeks tükiks.

* Fotoalbum „Pariis“, Albertus Verlag, 1928, Berliin.